 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

УДК 159.923:7.01 DOI: 10.31558/2786-8745.2026.2(9).1

СИМВОЛІЧНЕ ВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ТВОРАХ МИСТЕЦТВА: ЮНГІАНСЬКИЙ ПІДХІД

Сидоренко Жанна Вячеславівна
кандидат психологічних наук, доцент
https://orcid.org/0000-0003-2251-8233

Анотація *У статті досліджено символічне вираження особистісної трансформації у творах мистецтва крізь призму юнгіанського підходу. Актуальність теми зумовлена необхідністю вивчення способів, за допомогою яких кризовий і травматичний досвід набуває символічної форми та інтегрується в оновлену систему особистісних смислів. Розглянуто взаємозв'язок особистісної трансформації, індивідуації та символізації, а також погляди К. Г. Юнга на роль символу у взаємодії свідомого й несвідомого та інтеграції психічних протилежностей. Враховано погляди Е. Ноймана на трансформаційний потенціал творчості й М. Стайна, який використовує метаморфозу метелика як метафору тривалих змін особистості. Особливу увагу приділено алхімічній символіці у працях Юнга та М.-Л. фон Франц: стадії nigredo, albedo, citrinitas і rubedo розглянуто як образи різних аспектів внутрішнього перетворення, а мотив coniunctio — як символ інтеграції протилежностей. Запропоновано авторське зіставлення алхімічного opus із метафорою метелика М. Стайна: відхід від попередньої ідентичності та кризовий стан співвіднесено з nigredo, прояснення досвіду — з albedo, формування нового розуміння себе — з citrinitas, а інтеграцію зміненої ідентичності — з rubedo. Як ілюстративний матеріал використано твори живопису та кінематографу. Виявлено, що художні образи можуть передавати переживання кризи, зіткнення з Тінню, внутрішні зміни та інтеграцію протилежностей. Також враховано підхід Д. Фредеріксена до юнгіанського аналізу кінематографа. На прикладі фільму «Фріда» розглянуто метафору метелика в епізоді зняття гіпсового корсета, а у фільмі «Фонтан» — мотиви дерева, зерна, смерті та відродження, пов'язані з переживанням втрати й прийняттям циклічності життя. Запропоноване зіставлення моделей Стайна та Юнга має авторський інтерпретаційний характер. Результати дослідження розширюють можливості юнгіанського прочитання мистецьких образів і можуть бути використані для подальшого вивчення символізації кризового досвіду та застосування художніх образів в арттерапії.*

 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

Ключові слова: *трансформація, криза, індивідуація, особистість, символ, метафора метелика, мистецтво, художній твір, алхімія, Самість, Тінь, Аніма.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями Останнім часом в працях багатьох науковців помітна тенденція до зміни фокусу наукових досліджень з пріоритетного "виправлення" негативних аспектів реакцій на травму до активного "сприяння" позитивній трансформації та підвищенню добробуту індивідів [6; С. 87–90.]. Така зміна парадигми сприяє глибшому розумінню та ефективнішому розв'язанню проблем, пов'язаних із травматичними переживаннями. Розгортання кризових і травматичних подій може актуалізувати відчуття внутріш нього болю, відчаю, втрати, невизначеності, безпорадності, водночас створюючи передумови для переосмислення досвіду та трансформації особистісних смислів.

Особливої актуальності проблема психологічної трансформації набуває в умовах тривалої війни в Україні, яка породжує масштабний досвід втрат, травматизації, вимушеного переміщення, невизначеності та докорінної зміни звичних життєвих обставин. Саме тому важливим завданням психологічних досліджень є вивчення способів, що сприяють конструктивному переживанню життєвих криз, за допомогою яких пережита травматична подія набуває символічної форми та інтегрується в оновлену систему світосприйняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Сьогодні ця проблематика розглядається, зокрема, у межах концепції посттравматичного зростання Р. Тедескі та Л. Калхуна, які визначають його як позитивні зміни, що виникають у процесі боротьби людини з надзвичайно складними життєвими обставинами [18]. Дослідники пов'язують таку трансформацію зі зміною життєвих пріоритетів, поглибленням міжособистісних зв'язків, посиленням відчуття власної сили та формуванням нового екзистенційного бачення життя. Однак поширене припущення, що травма часто призводить до порушення, не слід замінювати очікуваннями, що зростання є неминучим результатом. Натомість тривалий особистісний дистрес і

 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

зростання часто співіснують [6; С. 87–90].

Поняття трансформації розглядається як міждисциплінарний, багатовимірний феномен. У синергетичному підході її пов'язують зі зміною або перетворенням системи, зокрема в умовах біфуркації та нестійкості [5; С. 123–129]. Важливий зв'язок між кризою і трансформацією простежується у працях В. М. Заїки, який розглядає подолання кризових станів як процес, що може ініціювати особистісні зміни. Науковець розробив типологічні моделі ініціювання особистісних трансформацій [3].

М. Буданова фокусує увагу на диференціації понятєвого апарату проблеми особистісних трансформацій. Вона визначає трансформацію особистості як цілеспрямований процес перетворення когнітивної, емоційно-вольової та поведінкової сфер життєдіяльності людини [1; 54–61].

З іншого боку, тема особистісної трансформації є предметом глибоких осмислень з боку представників екзистенціальної психології, що дослідили проблему пошуку сенсу життя як ресурсу переживання кризи (В. Франкл) , фокусували увагу на вивченні екзистенційної тривоги (Р. Мей).

В контексті трасперсональної психології вивчались кризові та незвичайні стани свідомості, що можуть мати трансформувальний потенціал (С. Гроф), розглядались можливості переходу на більш високі контури свідомості (Р. А. Вілсон).

Проблема особистісних трансформацій є центральною темою досліджень представників аналітичної психології. На важливості символізації трансформаційних процесів наголошував К. Г. Юнг, Л.- М. фон Франц, Дж. Холл. Проблеми трансформації творчих особистостей вивчали Е. Нойман, М. Стайн; етапи особистісної трансформації розглядались через шлях героя, представлений через 12 архетипів, описаних К. Пірсон, символізм випробувань міфічних героїв, розкритий в праці Дж. Кемпбела.

З іншого боку, символізм мистецтва досліджували Е. Кассірер, С. К. Лангер. Зокрема, С. К. Лангер розглядала твір мистецтва як особливу символічну форму, через яку людський досвід може отримувати безпосередньо сприймане образне втілення [14].

Теоретичні праці Дона Фредеріксена заклали основу для аналізу кіно через юнгівські

 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

концепції знаку, символу та процесу індивідуації [13].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Попри значну увагу науковців до проблематики особистісних трансформацій і посттравматичного зростання, роль символізації в осмисленні та інтеграції кризового досвіду потребує подальшого теоретичного узагальнення. Зокрема, актуальним є розгляд художньої творчості як простору символічного вираження внутрішніх змін, у якому пережитий досвід набуває образної форми та включається в оновлену систему особистісних смислів. У цьому контексті юнгіанський підхід дає змогу осмислити взаємозв'язок символу, взаємодії свідомого й несвідомого та особистісної трансформації на матеріалі творів живопису й кінематографу.

Мета статті: розкрити особливості символічного вираження особистісної трансформації у творах мистецтва в контексті юнгіанського підходу.

Виклад основного матеріалу. К. Г. Юнг розглядав несвідоме як важливу складову психіки, що виявляє себе, зокрема, через мову символів. У своїх працях засновник аналітичної психології досліджував особисті та колективні символи, культурну й релігійну символіку, підкреслюючи, що символ містить значно більше, ніж його безпосереднє поняттєве значення. Особливого сенсу символ набуває у процесі індивідуації, оскільки може виконувати функцію посередника між свідомим і несвідомим та сприяти інтеграції внутрішньопсихічних протилежностей. Архетипні образи, що виникають у сновидіннях, фантазіях і творчості, у цьому контексті можуть розглядатися як прояви процесу внутрішньої трансформації та руху особистості до більшої цілісності [11].

У юнгіанській концепції індивідуації важливе місце посідає усвідомлення та інтеграція Тіні, а також перегляд відношення Его до Персони та Аніми/Анімуса. Ці процеси супроводжуються змінами у внутрішній організації особистості. Як пояснює М. Стайн, спираючись на юнгіанську концепцію, протилежності можуть поєднуватися в психіці завдяки «третій силі». Якщо між двома полюсами виникає напруження, Его може утримувати їх одночасно, створюючи внутрішній простір, у якому

 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

несвідоме здатне запропонувати нове творче рішення у формі символу [12,18].

На думку юнгіанського психоаналітика М. Стайна трансформація розглядається як процес становлення справжнім собою, набуття відповідності власній сутності. Трансформація — це процес прояву Самості, що включає кризи та конфлікти, а іноді — різкі зміни життя. Часом ці суворі випробування нагадують смерть і відродження, адже це архетипний патерн глибокої зміни та прояву нової істоти у старій оболонці [17].

Описуючи процес трансформації особистості, М. Стайн використовує метафору перетворення метелика, проводить паралелі між проходженням його основних стадій розвитку з етапами формування особистісного світу та етапів інтеграції особистості навколо її духовного центру. Він зазначає, що цей процес може займати багато років.

Що ж запускає процес трансформації? Щоб відповісти на це питання М. Стайн використовує поняття трансформувального образу. Ним може стати релігійний символ, сон, людина, яка справила глибоке враження, образ активної уяви. З іншого боку, ініціювати такі зміни може серйозна життєва травма, така як розлучення, смерть дитини, втрата батьків чи близьких людей. [17, pp. 6, 13–14].

Звертаючись до метафори метелика, М. Стайн наголошує, що повній метаморфозі передує низка линянь. Це спостереження дає підстави розрізняти малі та великі перетворення, що є важливим і для осмислення психологічного розвитку людини. Кожне линяння супроводжується періодом вразливості: личинка вже залишила попередній захисний покрив, але ще не набула нового. Подібним чином у житті людини періоди змін можуть характеризуватися емоційною незахищеністю, невизначеністю та втратою звичних опор. М. Стайн розглядає таку вразливість як одну з можливих ознак наближення трансформації, коли попередня форма існування вже не забезпечує відчуття цілісності, а нова ще не сформувалася. Психоаналітик описує стан, у якому людина ніби перебуває в ув’язненні або своєрідному лімбі: попередня ідентичність уже втрачає свою визначальність, однак нове розуміння себе ще не набуло завершеної форми. Це проміжне існування супроводжується змінами життєвих установок, поведінки та уявлень про сенс життя. Людина продовжує виконувати повсякденні ролі, але внутрішньо вже не цілком

 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

належить колишньому світові [17].

Психологічний зміст порогового періоду виявляється також у сновидіннях та емоційних переживаннях. За описом Стайна, образи руйнування — знесені будинки, зміни в домі, розчленування або фізичний розпад — можуть співіснувати зі снами про виникнення нового, зокрема з образами будівництва, народження дитини, весілля чи божественної дитини. Така символічна двоїстість відображає одночасність двох процесів: руйнування попередньої психічної організації та формування нової. Емоційним тлом пороговості можуть бути туга, амбівалентність і депресивні переживання, які чергуються з періодами піднесення, експериментування та пошуку нових можливостей [17].

Розуміння трансформації як процесу, що охоплює різні рівні психічного життя, узгоджується з поглядами Е. Ноймана. Він пов'язує поняття трансформації не лише з хворобою та одужанням, а й із переорієнтацією свідомості та зміненими станами свідомості, зокрема містичним екстазом [16]. У такій перспективі трансформація постає широким психологічним феноменом, який може виявлятися у кризових переживаннях, творчості, зміні світогляду та переосмисленні власного існування.

Доречною художньою ілюстрацією проходження особистісної трансформації через кризу є фільм «Фріда» (Frida, 2002, реж. Джулі Теймор), присвячений життю Фріди Кало [9]. Аварія, тривала фізична нерухомість, хронічний біль і складні життєві обставини руйнують попередній образ її життя та сприяють формуванню нової ідентичності. Обмеження тіла компенсуються активізацією творчості: живопис стає способом осмислення болю, тілесності, любові та втрати. У цьому контексті метафора метелика передає перехід до іншої форми існування.

Особливо виразною метафорою трансформації у фільмі є епізод, у якому з Фріди знімають гіпсовий корсет після тривалого періоду фізичної нерухомості. Сама режисерка Джулі Теймор порівнює героїню в цій сцені з метеликом, якого випускають на волю [20]. Зняття гіпсу можна інтерпретувати як символічне звільнення з «кокона»: оболонка, яка тривалий час утримувала й захищала травмоване тіло, водночас була знаком обмеження та ізоляції. Її зняття знаменує перехід до нового етапу існування. Подібно до метелика, який залишає кокон

уже в іншій формі, Фріда виходить із періоду фізичної та психологічної залежності зміненою — з новим досвідом власного тіла, відкритою до творчості.

Важливим підґрунтям для аналізу трансформаційних процесів особистості є символізм алхімії, що в свій час привернув дослідницьку увагу Е. Г. Юнга [12].

М.-Л. фон Франц пояснює інтерес аналітичної психології до алхімії тим, що в процесі спостереження та використання символів алхіміки діяли без усвідомленої релігійної чи наукової програми, а їхні висновки відображали спонтанні, нескориговані враження несвідомого за незначного втручання свідомості[7]. Саме тому алхімічні образи, з погляду аналітичної психології, можуть розглядатися як своєрідне символічне відображення психічних процесів.

Так, М.-Л. фон Франц проводить паралелі між перетвореннями речовин, що містяться в алхімічній посудині, та змінами, яких зазнає психіка особистості в процесі трансформації. Окремі стадії алхімічного *opus* — *nigredo, albedo, citrinitas* та *rubedo* — можуть інтерпретуватися як образи послідовних етапів внутрішнього перетворення: зіткнення з темрявою, розпадом і хаосом попередньої структури, очищенням і диференціацією, подальшою інтеграцією протилежностей та досягненням нового рівня цілісності [7].

Особливого значення в цьому контексті набуває алхімічний образ філософського каменю. У психологічній інтерпретації фон Франц він постає як символ результату *opus* — не просто створення матеріальної субстанції, а досягнення психічної цілісності. У термінах аналітичної психології цей образ може бути співвіднесений із Самістю (*Self*) — центральним архетипом цілісності психіки, який охоплює та інтегрує свідомі й несвідомі аспекти особистості.

Початковий етап психологічної трансформації у розумінні фон Франц можна порівняти з важким станом нестерпного внутрішнього конфлікту, описаним Олімпіодором як заточення Осіріса у свинцевій труні відповідно до давньоєгипетського міфу [7].

Щодо символізму свинцю фон Франц, посилаючись на давні тексти Олімпіодора, зазначає його зв’язок із відчуттям нестерпної важкості, характерним для депресивних станів. У психологічній інтерпретації це може означати занурення у

рефлексивний стан і звернення до глибинних джерел психічних процесів. Фон Франц зазначає, що в основі депресивних станів можуть лежати або творчі мотиви, або неприборкані бажання, від яких неможливо відмовитися [7].

Водночас, на думку фон Франц, свинець містить у собі не лише безумство, а й Осіріса — безсмертну особистість. Тому, визнавши його існування у власній душі, людина може наблизитися до творчого начала, в якому прихована Самість. Стан безпорадності, відчуття психологічного глухого кута, у який індивіда заганяють його власні внутрішні процеси, призводить до стабілізації внутрішнього ядра особистості. У цьому контексті доречною є аналогія з філософським каменем, який символічно формується на основі стійкого внутрішнього переживання [7].

У психологічній інтерпретації алхімічного opus стадія nigredo може бути співвіднесена із зустріччю особистості з Тінню — тими аспектами психіки, які раніше залишалися неусвідомленими, витісненими або неприйнятними. Водночас зміст nigredo не обмежується лише взаємодією з Тінню: ця стадія символізує ширший процес руйнування попередньої психічної рівноваги, загострення внутрішніх суперечностей і занурення у кризовий стан, що створює передумови для подальшої трансформації.

Символіку початкової, найбільш тяжкої фази трансформації можна співвіднести з образом Демона у картині М. Врубеля «Демон, що сидить» (1890) [2]. Скутість фігури, її самозаглибленість, відчуття внутрішньої тяжкості та перебування між різними світами дають підстави прочитувати цей образ крізь символіку *nigredo* — стану розпаду попередньої психічної рівноваги, внутрішньої темряви та конфлікту. У такому тлумаченні Демон постає не як уособлення абсолютного зла, а як образ стражденної, суперечливої психічної реальності, що перебуває у стані трансформаційної невизначеності.

Подібний стан внутрішньої тяжкості та зіткнення з неминучістю втрати можна простежити й у фільмі Даррена Аронофскі «Фонтан». Головний герой Томас, усвідомлюючи неминучість смерті своєї дружини Іззі, опиняється у стані глибокої внутрішньої кризи. Його нездатність прийняти втрату та прагнення будь-якою ціною перемогти смерть поступово вступають у конфлікт із

 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

необхідністю прийняття природного циклу життя і смерті. У цьому контексті переживання героя можна розглядати крізь символіку nigredo — як період руйнування попередніх уявлень, внутрішньої дезорганізації та зіткнення з тим, що неможливо змінити [8].

Звертаючись до текстів арабської алхімії, М.-Л. фон Франц описує в символічній формі необхідність здійснення людиною значної внутрішньої роботи для переходу від стадії до очищення — стадії albedo. Ця ідея прочитується в таких рядках: «Стан білизни досягається після того, як сім металів буде розподілено відповідно до семи зірок і піддано дев'ятикратному очищенню, внаслідок чого вони набудуть вигляду, подібного до перлів» [7; с.126].

Подібна ідея тривалого й багатоетапного процесу внутрішнього перетворення може бути простежена у фільмі Даррена Аронофскі «Фонтан». Режисер розгортає оповідь у широкій часовій перспективі, поєднуючи різні історичні та символічні часові площини — від доби іспанських конкістадорів до духовних практик буддійського монаха в майбутньому. Така побудова фільму дає змогу прочитувати різні сюжетні лінії як варіації одного процесу пошуку, втрати та внутрішньої трансформації.

Водночас постать дружини Іззі може бути інтерпретована як втілення Аніми головного героя. У юнгіанській психології Аніма пов'язана з глибинними шарами несвідомого та може виступати посередником між свідомістю Его і Самістю. Головним символічним атрибутом Іззі є її незавершена книга, яка стає інструментом трансформації. Передаючи перо Тому з проханням «закінчити її», вона символічно передає йому завдання інтегрувати свій досвід і трансформувати своє Его.

Таким чином, шлях Тома у фільмі може бути інтерпретований як поступовий перехід від боротьби зі смертю до прийняття її як складової трансформаційного процесу.

Умовно nigredo відповідає руйнуванню попередньої системи смислів і зіткненню з темними аспектами власного досвіду; albedo — проясненню та очищенню, тривалим екзистенційним пошукам головного героя.

Колористичними ознаками проходження головного героя через citrinitas **слугують** перехід від біло-синьої темряви лабораторії до яскравого золотого, янтарного світла туманності Шибальба [14]**. Про перехід до цієї стадії**

також свідчить фінальний жест героя кінофільма, у якому Том садить зерно на могилі Іззі в знак прийняття смерті як частини життєвого циклу. У цьому аспекті образ зерна перегукується із символікою відродженого Осіріса, яку розкриває М.-Л. фон Франц в тлумаченні алхімічних текстів як символ смерті й відродження [7].

Водночас, стадія rubedo іллюструється у кінофільмі як вибух зірки Шибальба. Золоте світло змінюється на імпульси сліпучо-білого та багряно-червоного кольорів [14].

У фінальному спалаху Том знову бачить Іззі у білому вбранні, але тепер вони не розділені часом чи хворобою. Так реалізується задум розкриття мотиву coniunctio— об'єднання чоловічого (Логос/Том) та жіночого (Аніма/Іззі) начал у вічну, нероздільну цілісність.

Отже, фільм репрезентує символіку трансформації через мотиви смерті, безсмертя, дерева життя та відродження. У юнгіанському прочитанні ці образи можуть бути співвіднесені з архетипом Самості, з яким М.-Л. фон Франц пов’язує уявлення про безсмертя та прагнення людини віднайти свою глибинну сутність.

Позитивний аспект особистісної трансформації може бути осмислений через алхімічний символ coniunctio — поєднання протилежностей, зокрема Sol і Luna — Сонця та Місяця. У психологічній інтерпретації Юнга coniunctio символізує поєднання протилежних психічних начал і формування нової цілісності [12].

Особливий інтерес становить картина Густава Клімта «Поцілунок» (1907–1908) [4], у якій чоловіча та жіноча постаті, охоплені спільним золотим покривом, утворюють єдине ціле, зберігаючи орнаментальну відмінність. Це можна інтерпретувати крізь юнгіанське розуміння coniunctio як символічного союзу протилежностей та інтеграції психічних змістів. Картина постає як образ трансформації, у якій взаємодія відмінних начал сприяє виникненню нової цілісності.

Як зазначає історик мистецтва К. Шорске, орнаментальне розчинення фігур у творчості Клімта символізує подолання індивідуальних меж і єднання з макрокосмом. Прямокутні чоловічі мотиви та текучі жіночі спіралі й квіти перестають протистояти одне одному, утворюючи нову єдність[10].

 ISSN 2786-8753(online)
ISSN 2786-8745 (print)

Золотий покрив у такому прочитанні можна зіставити зі стадією rubedo — символічним завершенням трансформації та інтеграцією психічних протилежностей.

Розглянувши символізм алхімічних перетворень, обгрунтований К. Г. Юнгом та М. Л. фон Франц і метафоричне тлумачення стадій трансформації через символізм метелика М. Стайна можна простежити певні паралелі.

Відхід у «кокон» і тимчасове відсторонення від попередньої ідентичності можна співвіднести з початком nigredo — руйнуванням усталених психічних структур. Період перебування в коконі, упродовж якого попередня форма втрачає визначеність, а нова ще не сформувалася, відповідає кризовому виміру nigredo та може розглядатися як перехід до albedo — прояснення внутрішнього досвіду. Появу нового розуміння себе можна умовно зіставити з citrinitas, тоді як вихід метелика з кокона й набуття нової форми існування — з rubedo, що символізує інтеграцію та формування оновленої цілісності. Таке зіставлення дає змогу розглядати особистісну трансформацію як процес, у якому криза й тимчасова втрата попередньої ідентичності стають передумовами можливого внутрішнього оновлення.

Висновки: У статті запропоновано авторське інтерпретаційне зіставлення чотирьох стадій метаморфози метелика — яйця, гусені, лялечки та дорослого метелика — у метафоричній моделі М. Стайна з алхімічними стадіями nigredo, albedo, citrinitas і rubedo, осмисленими у працях К. Г. Юнга та М.-Л. фон Франц. Цей підхід проілюстровано аналізом картин «Демон, що сидить» М. Врубеля та «Поцілунок» Г. Клімта, а також фільмів «Фріда» Дж. Теймор і «Фонтан» Д. Аронофскі.

Аналіз творів живопису й кінематографу засвідчив, що художні образи можуть репрезентувати різні аспекти трансформації — від внутрішньої кризи та зіткнення з Тінню до переосмислення втрати й інтеграції протилежностей. Отже, юнгіанський символічний підхід є продуктивним засобом теоретичного осмислення особистісної трансформації в мистецтві. Перспективи подальших досліджень пов’язані з поглибленням аналізу символізації кризового досвіду та вивченням можливостей використання художніх образів в арттерапії.

Список літератури

1. Буданова М. Особистісні трансформації в психології: диференціація понятійного апарату дослідження. *Юридична психологія*. 2023. № 2 (33). С. 54–61. DOI: https://doi.org/10.33270/03233302.54.
2. Врубель М. *Демон, що сидить*. 1890. Google Arts & Culture. URL: https://artsandculture.google.com/ (дата звернення: 09.10.2026).
3. Заїка В. М. Типологічні моделі ініціювання особистісних трансформацій в умовах подолання кризових станів особистості: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Луцьк, 2015. 20 с.
4. Клімт Ґ. *Поцілунок*: [полотно, олія, сусальне золото]. 1907–1908. Галерея Бельведер, Відень. Google Arts & Culture. URL: https://artsandculture.google.com/ (дата звернення: 09.10.2026).
5. Поченчук Г. М. Закономірності трансформаційних процесів національної економіки. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2014. Т. 16, № 1. С. 123–129.
6. Сіроха Л., Прокопович Є., Рябчич Я. Реінтерпретація травматичного досвіду: концепція посттравматичного зростання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2024. № 2 (20). С. 87–90.
7. Фон Франц М.-Л. *Алхімія. Введення в символізм і психологію* / пер. з англ. Київ: SBA Print, 2026. 338 с.
8. *Фонтан* / реж. Д. Аронофскі. Warner Bros., Regency Enterprises, 2006. Кінофільм.
9. *Фріда* / реж. Д. Теймор. Miramax Films, Handprint Entertainment, 2002. Кінофільм.
10. Шорске К. Е. Fin-de-Siècle Vienna: Politics and Culture. New York: Alfred A. Knopf, 1979. 378 p.
11. Юнг К. Г. *Архетип і символ* / пер. з нім. Київ: Центр навчальної літератури, 2024. 436 с.
12. Юнг К. Ґ. *Символи та метаморфози. Лібідо* / пер. з нім. О. Фешовець. Львів: Астролябія, 2023. 512 с.
13. Fredericksen D. Jung/sign/symbol/film. *Quarterly Review of Film Studies*. 1979. Vol. 4, no. 2. P. 167–192.
14. Langer S. K. *Philosophy in a New Key: A Study in the Symbolism of Reason, Rite, and Art*. 3rd ed. Cambridge: Harvard University Press, 2009. 336 p.
15. Michaels L. *Darren Aronofsky's Films and the Fragility of Hope*. London: Bloomsbury Academic, 2015. 148 p.
16. Neumann E. Creative Man and Transformation. In: *Art and the Creative Unconscious* / trans. from German by R. Manheim. Princeton: Princeton University Press, 1971. P. 135–206.

17. Stein M. *Transformation: Emergence of the Self*. College Station: Texas A&M University Press, 1997. 173 p.
18. Stein M. *Jung's Map of the Soul: An Introduction*. Chicago: Open Court Publishing, 1998. 244 p.
19. Tedeschi R. G., Calhoun L. G. Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*. 2004. Vol. 15, no. 1. P. 1–18. DOI: https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01.
20. Wartofsky A. Letting 'Frida' ring: For Julie Taymor, project was rocky & rich with possibility. *The Washington Post*. 2002. October 27.

SYMBOLIC EXPRESSION OF PERSONAL TRANSFORMATION IN ARTWORKS: A JUNGIAN APPROACH

Zhanna Sydorenko

Abstract *The article examines the symbolic expression of personal transformation in works of art from a Jungian perspective. The relevance of the topic stems from the need to explore how crisis and traumatic experiences acquire symbolic form and become integrated into a renewed system of personal meanings. The article considers the relationship between personal transformation, individuation, and symbolization, as well as C. G. Jung's views on the role of symbols in the interaction between the conscious and the unconscious and in the integration of psychic opposites. It also draws on E. Neumann's views on the transformative potential of creativity and M. Stein's use of butterfly metamorphosis as a metaphor for long-term personal change. Particular attention is paid to alchemical symbolism in the works of Jung and M.-L. von Franz: the stages of nigredo, albedo, citrinitas, and rubedo are considered representations of different aspects of inner transformation, while the motif of coniunctio is interpreted as a symbol of the integration of opposites. The article proposes an original comparison between the alchemical opus and Stein's butterfly metaphor: the departure from a former identity and the experience of crisis are associated with nigredo; the clarification of experience with albedo; the development of a new understanding of oneself with citrinitas; and the integration of a transformed identity with rubedo. Paintings and films are used as illustrative material. The analysis shows that artistic images can convey experiences of crisis, confrontation with the Shadow, inner change, and the integration of opposites. The article also considers D. Fredricksen's approach to Jungian film analysis. In the film Frida, the butterfly metaphor is examined in the scene in which the plaster corset is removed, while The Fountain is analyzed through the motifs of the tree, the seed, death, and rebirth, which are associated with the experience of loss and the acceptance of life's cyclical nature. The proposed comparison of Stein's and Jung's models represents the author's own*

interpretation. The findings broaden the possibilities for Jungian interpretations of artistic imagery and may contribute to further research on the symbolization of crisis experiences and the use of artistic images in art therapy.

Keywords: *transformation, crisis, individuation, personality, symbol, butterfly metaphor, art, work of art, alchemy, Self, Shadow, Anima.*

References

1. Budanova, M. (2023). Osobystisni transformatsii v psykholohii: dyferentsiatsiia poniatiinoho aparatu doslidzhennia [Personal transformations in psychology: Differentiation of the conceptual framework of research]. Yurydychna psykholohiia, 2(33), 54–61. https://doi.org/10.33270/03233302.54

2. Fredericksen, D. (1979). Jung/sign/symbol/film. Quarterly Review of Film Studies, 4(2), 167–192.

3. Frida [Motion picture]. (2002). Directed by Julie Taymor. Miramax Films; Handprint Entertainment.

4. The Fountain [Motion picture]. (2006). Directed by Darren Aronofsky. Warner Bros.; Regency Enterprises.

5. Klimt, G. (1907–1908). The Kiss [Oil on canvas with gold leaf]. Belvedere Gallery, Vienna. Google Arts & Culture. https://artsandculture.google.com/ (accessed October 9, 2026).

6. Langer, S. K. (2009). Philosophy in a New Key: A Study in the Symbolism of Reason, Rite, and Art (3rd ed.). Harvard University Press.

7. Michaels, L. (2015). Darren Aronofsky's Films and the Fragility of Hope. Bloomsbury Academic.

8. Neumann, E. (1971). Creative Man and Transformation. In Art and the Creative Unconscious (R. Manheim, Trans., pp. 135–206). Princeton University Press.

9. Pochenchuk, H. M. (2014). Zakonomirnosti transformatsiinykh protsesiv natsionalnoi ekonomiky [Regularities of transformation processes in the national economy]. Ekonomichnyi analiz, 16(1), 123–129.

10. Sirokha, L., Prokopovych, Ye., & Riabchych, Ya. (2024). Reinterpretatsiia travmatychnoho dosvidu: kontseptsiia posttravmatychnoho zrostannia [Reinterpretation of traumatic experience: The concept of post-traumatic growth]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Psykholohiia, 2(20), 87–91. https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.2(20).14 sychology.bulletin.knu.ua+1

11. Stein, M. (1997). Transformation: Emergence of the Self. Texas A&M University Press.

12. Stein, M. (1998). Jung's Map of the Soul: An Introduction. Open Court Publishing.

13. Schorske, C. E. (1979). Fin-de-Siècle Vienna: Politics and Culture. Alfred A. Knopf.

14.Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. Psychological Inquiry, 15(1), 1–18. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01

15. von Franz, M.-L. (2026). Alkhimiia. Vvedennia v symvolizm i psykholohiiu [Alchemy: An introduction to symbolism and psychology] (translated from English). SBA Print.

16. Vrubel, M. (1890). The Seated Demon. Google Arts & Culture. https://artsandculture.google.com/ (accessed October 9, 2026).

17. Wartofsky, A. (2002, October 27). Letting “Frida” ring: For Julie Taymor, project was rocky & rich with possibility. The Washington Post. https://www.washingtonpost.com/archive/lifestyle/style/2002/10/27/letting-frida-ring/5f2fd4e7-7dec-41a8-9e14-6cc5526f31e1/ The Washington Post

18. Zaika, V. M. (2015). Typolohichni modeli initsiiuvannia osobystisnykh transformatsii v umovakh podolannia kryzovykh staniv osobystosti [Typological models of initiating personal transformations in overcoming personality crisis states] [Abstract of PhD dissertation in Psychology, specialty 19.00.01, General Psychology and History of Psychology]. Lutsk.

19. Jung, C. G. (2024). Arkhetyp i symvol [Archetype and symbol] (translated from German). Tsentr navchalnoi literatury.

20. Jung, C. G. (2023). Symvoly ta metamorfozy. Libido [Symbols and transformations: Libido] (O. Feshovets, Trans. from German). Astroliabiia.

Це стаття відкритого доступу за ліцензією Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції 10.09.2026
Стаття пройшла рецензування 10.10.2026
Стаття опублікована 09.11.2026